

BARTÓK BÉLA ÉS NAGYSZENTMIKLÓS (1945-2025)

Bartók Béla, a zongoraművész, a népzene kutató, a közép-európai népzene nagy gyűjtője, a Zeneakadémia tanára, a 20. század egyik legjelentősebb zeneszerzője: született Nagyszentmiklóson, 1881. március 25-én; meghalt New Yorkban, 1945. szeptember 26-án, nyolcvan évvel ezelőtt. Halála után a napjainkig ívelő, nyolc évtizedet átfogó emlékezetét idézem fel tanulmányomban, szülővárosában. Nagyszentmiklóson (a trianoni békediktátum után Sânnicolau Mare-n), Románia legnyugatibb, 11 ezer fős, – döntő többségében román lakosságú, néhány száz fős szerb, magyar és német etnikumú –, a magyar határtól alig 10 km-re fekvő kisvárosában. Leginkább a Romániában élő magyar Bartók-kutatók, illetve a zeneszerző életművét ápolók munkássága nyomán összegezve az 1945 és 2025 közötti legfőbb emlékezeti formákat, részben belehelyezve a bartóki életrajz és életmű vonatkozásaiba, valamint néhol az adott politikai kontextusokba is; így módon a bartóki emléktáblák és a bartóki emlékszoba alakulástörténetét, köztéri szobrait és a 2001-ben megalapított Pro Bartók Társaság negyedszázados tevékenységét.

Bartók Béla halála után az emléktáblák felállítása 1951-ben vette kezdetét. A román zeneszerzők szövetsége egy román és magyar nyelvű emléktáblát helyezett el a volt földműves iskolán, melynek igazgatói lakásában az ifjú Bartók a gyermekeiket töltötte. A tábla magyar nyelvű felirata így szól: „Ebben a házban született 1881. március 26-án a nagy magyar zeneszerző Bartók Béla, aki a magyar és román népzene kutatta, feldolgozta és terjesztette, ezzel hozzájárulva a román és a magyar nép közötti testvériesüléshez.” (Velcsov, 2006. 20. p.) Azonban Szőcs Gyula, a helyi történész tanár kutatásaiból kiderült, hogy a család a zeneszerző születésekor még nem a földműves iskolában lakott, hanem a nagymama házában élt (Szőcs, 1980. 243.), ezért 1970-ben egy román nyelvű emléktáblát helyeztek el a Cerbului u. 3. számú házra. Az egynyelvűség ellen így tiltakozott akkoriban a zeneszerző

fia: „1971. március 25-re, apám kilencvenedik születésnapjára a román kulturális szervezet Bukarestben kiállítást, Nagyszentmiklóson pedig koszorúzást szervezett a magyar hatóságokkal egyetértésben. Ez utóbbi helyen, apám szülővárosában – kinyomozták, hogy apám nem a földműves iskola épületében született, hanem másutt, és rögtön levették az 1948 körül (pontosan 1951-ben) elhelyezett kétnyelvű táblát, és az új helyre csak román nyelvűt helyeztek. A mi hatóságaink rosszul értelmezett udvariasságból ezt nem merték szóvá tenni, én viszont gondolkodóba estem. Apám 1931-ben amiatt tiltakozott, hogy egy-nyelvű tábla legyen az akkor feltételezett szülőházán, és nem is utazott oda. Így emléktábla sem készült, csak apám halála után. Először arra gondoltam, hogy hasonló meggondolásból nem megyek el az ünnepségre, de mégis úgy döntöttem, hogy odamegyek, és nyilvánosan megbélyegzem őket. Március 18-án nagyobb küldöttséggel, repülőgéppel Bukarestbe utaztunk. 23-án fogadott Ion Brad kulturális államtitkár, akinek kiemelt helyzete volt a kormányban, és a Scanteia épületben székelt. Hosszan beszélgettünk a román-magyar kapcsolatokról, apámról és egyebekről. Búcsúzás előtt kifejtettem véleményemet a nagyszentmiklósi emléktábláról, és arról, hogy barátságtalan lépés volt a magyar szöveg eltüntetése. Közlésem láthatólag bosszantotta vendéglátómat, és közölte, hogy utána néz a dolognak. 25-én Nagyszentmiklóson elmentünk a szülőházhoz, és nagy meglepetésemre 45 órával az Ion Bradtól való elválás után a falon kétnyelvű márványtábla volt, tehát kézzelfogható eredménye volt bíráló megjegyzésemnek.” (Ifjú Bartók, 1992. 45.p.) A ma is látható végleges kétnyelvű tábla 1971-ben került a már lebontott szülőház helyén épült házra, bár az 1970-es évszám megtévesztő. Magyar nyelvű felirata így szól: „Ezen a helyen volt az a ház,/amelyben született/ BARTÓK BÉLA/ 1881.III.25.-1945. IX. 26./ a kiváló magyar zeneszerző,/ folklorista és zongoraművész,/ akinek értékes és sokoldalú/ munkássága a román és a magyar nép/ barátságának ügyét szolgálta/ 1970. szeptember (<http://www.ekeban.ro/geoladak/pdf/09.pdf>)

Az ifjú Bartók Béla nagyszentmiklósi születési helyének meghatározását alátámasztják a családfa-kutatások is. A nagyszentmiklósi Bartók-család tagjairól szólva Bartók Béla fia így kezdi *Apám életének krónikája* című könyvét: „A Borsod vármegyei Borsodszirákról származó Bartók család egyik ága a 19. század elején Dél-Magyarországra költözött. 1855. november 19-én a Torontál vármegyei Újváron született Bartók János és Rankovics Matild gyermeke, Bartók Béla, a zeneszerző édesapja.” (ifj. Bartók, 2006, 11.) A zeneszerző apai nagyapja, Bartók János (1816-1877) jövevénynek számított

Nagyszentmiklóson, a több faluból egygyé szervesülő, magyar, román, német és szerb lakosságú településen. Bartók János 1844. február 17-én műkedvelő színjátszóként ismerkedett meg a szerepét remekül megformáló, kiválóan zongorázó, bunyevác származású, ám ízig-vérig magyar érzelmű Ronkovics Matilddal (1825-1885), akit Bartók János hamarosan feleségül vett, így ő lett a zeneszerző apai nagyanyja, akinek a házában megszületett. A zeneszerző apai nagyszüleinek mindkét családja a bánsági vármegyékben működő értelmiségi és hivatalnoki réteghez tartozott. Négy fia s öt leánya valamennyien megérték a felnőtt kort. Bartók János 1851-től Nagybecskereken élt, a szülők egyik kedvence, Bartók Béla, a zeneszerző édesapja már Dávidházán született 1855. november 19-én. A tanult mezőgazdász Bartók János és a népes Bartók család 1863-ban került Nagyszentmiklóstra, mégpedig a földbirtokos gróf Nákó Kálmán (1822-1902) meghívására, aki kinevezte a tanügyi hatóságok szorgalmazására újjászervezett és újraindított földművesiskola, a Kristóf-intézet élére. Az okirat Bartók Jánost, mint tanítót („docens”), majd a későbbi források, mint igazgató-tanítót („dirigens docens”) említi. Bartók János nagy hozzáértéssel szervezte meg a tájegység egyedüli mezőgazdasági szakiskoláját. A földművesiskolát felkereső Iulian Grozescu (1839-1872) bánátkomlói hírlapíró és lapszerkesztő, a Bécsben kiadott Albina hasábjain 1866-ban elismeréssel méltatta a nagyszentmiklósi földműves iskola igazgatójának érdemeit: *„Magyar nemzetiségű, de beszél románul, szerbül és németül. Annak ellenére, hogy nem olyan tökéletes ezekben a nyelvekben, mégis megtesz mindent, hogy tanítványainak anyanyelvükön magyarázza el a tananyagot.”* (Denijs Dille, 1996.) A zenét szenvedélyesen szerető nagymama, Ronkovics Matild vitte az első zongorát a nagyszentmiklósi földművesiskola épületébe, annak igazgatói lakásába, kialakítva egyik fiában, idős Bartók Bélában, valamint unokájában a komolyzene iránti szeretetet. Az 1877-ben, Nagyszentmiklós megbecsült polgáraként elhunyt Bartók János utóda az iskola vezetésében fia, id. Bartók Béla (1855-1888) lett, akit hamarosan – a már államilag segélyezett, magyar, román, német és szerb földműveseket a földművelési módszerekre oktató – gazdasági iskola kiváló vezetőjeként és gazdasági szakoktatójaként méltatott a *Gazdasági Tanügy* folyóirat. Sőt, a zeneszerző édesapjának érdekes és hasznos szacikkeit rendszeresen közölte a Nagyszentmiklósi Közlöny, majd az Erdélyi Gazda, az Egyetértés, sőt a Pesti Napló is. (Glück-Wetzler, 1971. 82-84.p.) A gyermek Bartók Béla zeneszerető családban nevelkedett. Édesapja zongorán játszott, zenekart vezetett, gondolkázni is tanult, hogy

zenekarában mint gordonkás játszhaszon, sőt még táncdarabokat is komponált. A Nagyszentmiklóson szerzett zenei élmények közül igen nagy hatást gyakorolt a gyermek Bartókra az édesapja által vezetett Zene- és Dalegylet 1887. március 26-ai nagysikerű hangversenye, melyre id. Bartók Béláné Voit Paula, a zeneszerző édesanyja így emlékezett az unokájához, ifj. Bartók Bélához 1921-ben írt levelében: *„Akkoriban édesapja csellózni tanult és egy kis, urakból álló orchesterben játszott, melyet egy képzett cigányzenész vezetett. A nagyszentmiklósi vendéglőben tartották első hangversenyüket – persze terített asztalok mellett –, ahová mi is elmentünk, és őt is magunkkal vittük. Ez volt az első alkalom, hogy orchesterzenét hallhatott. Jól emlékszem, hogy Semirámis ouverture-jét adták elő, mint első darabot. A vendégek tovább ettek-ittak, de ő azonnal letette az evőeszközt, és teljes odaadással hallgatta a zenét; el volt ragadtatva, de méltatlankodva mondta: hogy tudtak a többiek mind enni, mikor ily szép zene szól!”* A Nagyszentmiklósi Közlöny tudósítása szerint a műsoron: Induló, Egyveleg, Keringő Strauss Cigánybárójából, Traviata Verditől, Magyar népdal-egyveleg és Donizetti Lammermoori Luciája is szerepelt. (Kalapis, 1981. 89.) A zeneszerző édesanyja, Voit Paula (1857-1937) Turócszentmártonban született, majd családjával együtt Pozsonyban élt. A pozsonyi származású családból származó Voit Paula 1877-ben magyar nyelven végezte el a pozsonyi „m. kir. állami nőtanítóképezdét”. (Ifj. Bartók, 1981. 16.) A képzés huszonegy tárgyából, melyek mindegyikét kitűnő eredménnyel végezte el – három zenei tantárgyat hallgathatott: éneket, zenetant és zongorát. Tulajdonképpen a tanítóképző 1870-es évekbeli zeneoktatásának színvonalát dicséri, hogy egészen 1897-ig (18 éves koráig) az anya kézirásában, ill. leiratában maradhatott fenn a gyermekkori Bartók-kompozíciók zöme, de még talán az a tény is, hogy Bartók zenei tehetségét elismerve elsődleges nevelőjeként, tanítójaként soha nem kényszerítette őt arra, hogy a zenén kívül más hivatást, szakmát is kitanuljon. Voit Paula Nagyszentmiklósról ment tanítónőnek, ahol föltehetően éppen zongoraleckék adása révén ismeri meg (id.) Bartók Bélát, aki 1880-ban vette feleségül. (Stachó, 2020. 9-10.) Két gyermekük született: Béla 1881-ben, Erzsébet (Elza) 1885-ben. Német származása ellenére magyar szellemben nevelte gyermekeit. 1881. március 25-én Nagyszentmiklóson jött napvilágra Bartók Béla Viktor János. Egészséges, életerős csecsemő volt, három hónapos korában azonban himlő-ellenes oltással megfertőzték, ezért ötéves koráig állandó orvosi kezelésben részesült. Az anyai féltés félénkké tette, elbújt az emberek elől, ha észrevette,

hogy sajnálják. Betegsége miatt az átlagosnál később kezdett el járni, visszahúzódó természetű volt. Zeneszeretete azonban kivételes volt, miként édesanyja visszaemlékezéseiben olvasható: korán felismerte a dallamokat, kiváló volt a ritmusérzéke, négy éves korában egy ujjal kipötyögtette a zongorán a számára ismerős dalokat, ötödik születése napján kezdtek el a zongora-tanulást édesanyjával és szűk egy hónap múlva, Béla napkor, egy kis négykezzel lepte meg az édesapját, hét éves korában a gyermeknek már „abszolút hallása volt”. (Voit, 2006.) Édesanyja tanítói szerepe igen fontos volt, szülei óvták a beteges gyermeket, így Bartók Béla negyedik osztályig nem járt iskolába, majd nyolcévesen magánúton vizsgázott le az I–IV. osztályos tananyagból. Hét éves korában édesapja 1888. augusztus 4-én, életének 33. évében meghalt, édesanyja egy évig még Nagyszentmiklóson adott zongoraleckéket, és a korábbinál rendszeresebben folytatta fia zongoraoktatását is. A nyolcéves Béla és a négyéves Elza nevelésének és eltartásának gondja az anyára nehezedett. 1888 őszén hivatalos értesítést kaptak: a földműves iskola igazgatói lakását át kellett adniuk az utódnak. A következő évben, 1889-ben Nagyszőlősrre költöztek, ahol édesanyja tanítónői állást kapott.

Bartók Béla halála után a romániai rendszerváltásig, 1989-ig emlékeztetének egy másik formája a nagyszentmiklósi Bartók-emlékkiállítás volt. 1968 őszén Szekernyés János, erdélyi magyar helytörténész és műkritikus, akkoriban még a bukaresti *Előre* című magyar nyelvű napilap tudósítójaként felkereste a korábban néhány hete megnyitott Bartók-kiállítást, melynek ő volt akkor az első és egyetlen látogatója. A városszéli földműves iskola, a gazdasági »Kristóf« intézet épületében, ahol Bartók Béla a gyermekeivel töltötte, a falakon csupán néhány fotómásolat jelenítette meg a világhírű magyar zeneszerző életének fontosabb állomásait. Szekernyés János e méltánytalanság okán a helyi történész tanárt, Szőcs Gyulát kereste fel, és bízta a Bartók-emlékek felkutatására. (Szekernyés, 2006.) 1969 augusztusában a Történeti Társulat fiókkintézeteként megnyílt nagyszentmiklósi múzeumban kapott helyet a Bartók-emlékkiállítás, Szőcs Gyula (1926-1986) történelemtanár, helytörténész és Bartók-kutató kezdeményezésének és értékes gyűjtőmunkájának köszönhetően, aki a zeneszerző tárgyi, képi, írásos és művészi dokumentumait szülőhelyén felkutatta. Magát a múzeumot pedig a Fekete Sas Szálló és étterem épületében helyezték el, és annak történeti, néprajzi és szépművészeti terme mellett – csaknem 12 éven át – volt látható a Bartók-emlékkiállítás, melyre 1971-ben a helybeli magyartanár, a *Bartók Béla és Nagyszentmiklós 1971–2006*

című könyv szerzője, Velcsov Margit így emlékezett: „A Bartók-emlékkiállítás első termében a születési anyakönyvi kivonatot, valamint a kutató munkájának helyi emlékeit láthatta az érdeklődő. A második teremben a szülői és családi képek mellett életének főbb mozzanatait, valamint első kiadásainak fotokópiáit szemlélhettük meg. Kb. 80 kép volt kiállítva, valamint az a fonográf, amelyet a bánási és erdélyi útjain használt. Ritka példány a hunyadi kiadvány román nyelvű Bartók-kézirata. Megemlítem Fuchs Sándor helyi amatőr szobrász Bartók-mellszobrát is.” (Velcsov, 2006, 17. p.) A Fekete Sas Szálló és étterem épülete igen jó választása volt Szőcs Gyulának, hiszen a hat éves Bartók Béla itt hallgatta az első hangversenyt, és 22 évesen pedig itt tartotta „első önálló nyilvános hangversenye”-t. (ifj. Bartók, 2006, 55.p.) A Fekete Sas Szállót 1988-ban lebontották, a benne helyet kapó Bartók-emlékkiállítást a városi múzeummal együtt már korábban, 1981-ben áthelyezték a Nákó-kastélyba, ahol ma is látható. 1981 tavaszán, Bartók Béla születésének századik évfordulójára a nagyszentmiklósiak egy méltó ünnepséggel készültek, többek között – Szőcs Gyula kitartó gyűjtésének köszönhetően – a már jelentősen kibővített Bartók-emlékkiállítás megnyitására. Velcsov Margit emlékező szavait idézve az elmaradt ünnepségről: „Ekkorra már a múzeumot, tehát a Bartók-emlékszobát is a Nákó-kastélyba költöztették. Itt hangzott volna el Szőcs Gyula: Bartók és a szülőföld című előadása, valamint a temesvári Ion Vidu Zeneiskola növendékeinek ünnepi koncertje és a nagyszentmiklósi 1-es számú iskola magyar nyelvű megemlékezése. Az emlékműsor elmaradt. Csak a bukaresti magyar nagykövet, Rajnai Sándor és Szepes István kolozsvári főkonzul koszorúzott az emléktáblás háznál. 1981-ben román részről letiltották Tóth Dezső művelődésügyi miniszterhelyettes, az MSZMP KB tagja romániai beutazását és nagyszentmiklósi koszorúzását. Csendben, szótlánul tettük le mi is a virágokat a ház falához. Múzeumlátogatás. Szótlánul. Vége. A Szarvasaiddá lettünk című műsor március 17-én, Temesváron még emlékezésre szólíthatta fel a közönséget, 22-én Nagyszentmiklóson már nem.” (Velcsov, 2006, 22.) Ily módon a centenáriumi, megújult Bartók-emlékkiállítás egyetlen szó nélkül nyílt meg, mivel a Ceausescu-vezetés a hivatalos magyar delegációt nem engedte be Romániába, így a Bartók-család még élő tagjai sem vállalták a részvételt.

Az 1989-es romániai rendszerváltást követően Bartók Béla szülővárosának lakói elhatározták, hogy Nagyszentmiklóson szobrot állítanak a zeneszerzőnek. A temesvári Jecza Péter (1939-2009), romániai magyar emlékmű-szobrászművész pedig e célra följánlotta az eredetileg Temesvárra szánt

Bartók-mellszobrát, melyet már 1973-ban gipszben megmintázott. A Budapesten bronzba öntött, négy méter magas, mértani alakzatokból álló, gránit obeliszk tetejére elhelyezett *Bartók* című szobor (<https://www.kozterkep.hu/36044/bartok-bela-emlekmu>) ünnepélyes leleplezésére 1993-ban került sor az Aranka-parti kisvárosban. A szobrászművész a korábbi Bartók-fejszobrot e felajánlás nyomán jelentősen módosította, a talapzat rendkívüli magassága és járulékos elemei miatt, melynek eredményeképpen merészen eltért a köztéri mellszobrok akkori formavilágától, és így tematikus kompozícióvá alakította át. A Bartók-fej alá, a mellkashoz egy öt darabból álló, kissé párhuzamos, mégis rendezetlenül hullámos, majd egyenes szélű lapot illesztett, mely az ötfokú hangsort hivatott jelképezni, egy úgynevezett „szárnyas” mellkast. Idézve Szekernyés János műkritikus interpretációját: *„A dal-lamok Bartókig rendezetlenül, szeszélyesen áramlanak, de a kiváló magyar zeneszerző, folklorista, előadóművész és zenetudós rendet, fegyelmet, kifejező tömörséget teremt a hangok és a ritmusok kavalkádjában. A lapok kiegyenesednek, megrövidülnek és letisztultabbakká rendeződtek, miután „áthaladtak” Bartók testén.”* (Szekernyés, 2007. 41. p.)

2015-ben, a zeneszerző halálának 70. évfordulója alkalmából a Nagyszentmiklósi Polgármesteri Hivatal egy másik emlékművet állított Bartók Bélának. Aurel Ardeleanu aradi szobrászművész *Bartók, az etnomuzikológus* című alkotása a népdalgyűjtőt ábrázolja fonográfiájával, így tisztelegve munkásságának azon része előtt, miszerint mindmáig a román folklór legjelentősebb gyűjteményét hozta létre. A Nákó-kastély előtti sétányon felállított egész alakos (ülő) bronzszobrát Semjén Zsolt, Magyarország miniszterelnök-helyettese és Danut Groza Nagyszentmiklós polgármestere leplezte le. (<https://www.kozterkep.hu/36045/bartok-emlekmu>)

2001-ben, Bartók Béla születésének 120. évfordulóján, Tamás Sándor nagyszentmiklósi gyógyszerész Pro Bartók Társaságot alapított. Hiánybetöltő működésüktől kezdődően radikális változás történt Bartók szülővárosában, mivel Bartók emlékezetét egy újabb, mégpedig a legalapvetőbb formával gazdagították napjainkig, azaz a bartóki zeneművészettel. Miként azt Tamás Sándor, a Társaság elnöke összefoglalta, azzal a céllal hozta létre a szervezetet, *„hogyan kegyelettel ápoljuk a zeneszerző emlékét, őrizzük szellemiségét és hogy a halhatatlan mester életművét népszerűsítsük a szülővárosban és annak vonzáskörzetében. Már az elején a legilletékesebbhez, Kocsis Zoltánhoz, a Budapesti Nemzeti Filharmonikusok karnagyához, a Kossuth-díjas zongoraművészhez*

fordultam támogatásért, aki a Liszt Ferenc Zeneakadémia művésztanáraira és tehetséges diákjaira támaszkodva rendkívüli rendezvényt szervezett az évfordulóra. Még ugyanez év őszén felkerestem dr. Kerek Ferenc Liszt-díjas zongoraművészt, a Szegedi Zeneművészeti kar akkori dékánját és felkértem, vállalná magára a társaság művészeti irányítását, segítve ezáltal annak nagyratörő terveinek megvalósítását. Dr. Kerek Ferenc ezt örömmel vállalta, lelkesen ellátva ezt a feladatot a kezdetektől napjainkig. Később csatlakozott hozzánk a Temesvári Zenei Fakultás dékán asszonya, dr. Stancovici Felicia, majd Kerekné Fekete Éva zongoraművész és Koczka György újságíró, a Temesvári Magyar Rádió egyik alapítója. Így a társaság a kezdetektől fogva igazi támogatókra talált a két közeli nagyváros zenei életének vezető személyiségeiben. Évente 4-5 alkalommal szerveztünk hangversenyeket, melyeken az érdeklődők rendszeresen és némileg rendszerezve ismerkedhettek a bartóki életművel.” (Tamás, 2020.) A Pro Bartók Társaság rendkívül gazdag, csaknem negyedszázados tevékenységéből a továbbiakban kiemelt néhány esemény is remélhetően szemlélteti működésük széles spektrumát, tagjai elhivatottságát, valamint tevékenységük eredményességét. 2002-ben a Magyar Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma egy felújított Bösendorfer zongorát ajándékozott a Társaságnak, ezzel megteremtve a minőségi zongorahangversenyek nélkülözhetetlen alapfeltételét. 2004-ben a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Kara megrendezte – a későbbiekben kétévente meghirdetett – I. Nemzetközi Bartók Béla Zongoraversenyt. Díjnyerteseinek gálaműsorát rendszeresen hallhatta a nagyszentmiklósi zenekedvelő közönség, a Társaság által szervezeten a nagyszentmiklósi Nákó-kastélyban. 2005-ben felújításra került a Bartók Emlékszoba a budapesti Bartók Archivum számos szakértője támogatásával, a néhai Szócs Gyula történelemtanár által gyűjtött anyagot tovább bővítve. Bartók Béla születésének 125. évfordulója alkalmából, 2006. március 25-26-án a Nákó-kastélyban tartott tudományos konferencián, többségükben az erdélyi Bartók-kutatók tartottak előadást, így László Ferenc (1937-2010), a bukaresti zeneakadémia professzora, zenetörténész és Bartók-kutató (László, 1980.; László, 1980.; László, 2006.); a kolozsvári Almási István (1934-2021) magyar népzene- és Bartók-kutató, a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti, Néprajzi Tagozatának tagja (Dr. Domokos, 2024.) valamint Georghe Firca bukaresti és Stachó László budapesti zenetudósok; továbbá Szekernyés János temesvári helytörténész hiánypótló, *Bartók Béla és a Bánság* című könyvének bemutatójára került sor. Az *etnomuzikológus Bartók* című népzenei

hangversenyen a kolozsvári Mircea Campean és zenekara, a budapesti Muzsikás együttes és vendégei, Petrás Mária népdalénekes, a Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozatának tagja és a világhírű hegedűvirtuóz, a londoni Alexander Balanescu lépett fel az erre az alkalomra felújított nagyszentmiklósi Művelődési Ház színpadán. A zárónapon a II. Szegedi Nemzetközi Bartók Zongoraverseny díjazottjainak gálaműsorát és a kolozsvári Magyar Opera szimfonikus zenekarának hangversenyét hallgathatta meg a közönség, végül Juronics Tamás koreográfiájával a Szegedi Kortárs Balett *A csodálatos mandarin* című előadása zárta az ünnepségsorozatot. Ugyanabban az évben – a Pro Bartók Társaság kezdeményezésére – a helyi városi tanács Nagyszentmiklós díszpolgárává avatta Bartók Bélát. Ekkor került sor a Társaság felkérésére és szervezésében Hollós Máté Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, a Magyar Zeneszerző Szövetség elnöke *Bartók-árnyék* című művének ősbemutatójára, Kerek Ferenc és Fekete Éva zongoraművészek előadásában. Ha mégis egyfajta összesítést kísérlünk meg, akkor néhány adatot érdemes felidézni. A Pro Bartók Társaság szervezésében több mint 80 alkalommal hallhatták a szülőváros polgárai a bartóki életművet szinte átfogó zeneműveket és más híres zeneszerzők remekeit megszólaltató hangversenyeket. Olyan együttesek tolmácsolásával, mint például a Muzsikás együttes, a Mentés Másként Trió, a Magyar Barokk Trió, a Fricsay Vonósnégyes, a szegedi, a temesvári, az aradi filharmonikus zenekarok, a Kolozsvári Magyar Opera Zenekara; a Szegedi Kamarazenekar, a Magyar Nemzeti Énekkar. Az előadóművészek, a hegedű-, cselló-, fuvola-, gitár- és zongoraművészek Amerikából, Japánból, Németországból, Angliából és Görögországból érkeztek, nemkülönben Magyarország és Románia különböző városaiból, többek között a Szegedi és Temesvári Zenei Fakultások művésztanárai és diákjai; a Szegedi Nemzetközi Zongoraversenyek díjazottjai; Ágoston András, Kosztándi István és Selmeczi János hegedűművész; Fenyő László és Alexandra Gutu csellóművész; Matúz István fuvolaművész; Pavlovits Dávid gitárművész; Bogányi Gergely, Balázs János, Kerek Ferenc, ifj. Csíky Boldizsár, Demény Balázs, Oravecz György, Balázs-Piri Soma, Logan Skelton, Ellen Hwangbo, Georgios Konstantinou, Horia Mihail, Mihailescu Dragos, Manuela és Dinu, Király Csaba zongoraművész, valamint Altorjay Tamás operaénekes. (Tamás, 2020.)

A közelmúlt méltó eseménye volt – a Pro Bartók Társaság és a Hazám, hazám, te mindenem Művészeti és Oktatási Alapítvány szervezésében, a Magyar Művészeti Akadémia által támogatott dal- és áriaest, mellyel a

világhírű alkotó halálának 80. évfordulójára emlékeztek 2025. szeptember 5-én Nagyszentmiklóson, a Nákó-kastélyban az MMA Szegedi Regionális Műhelyének köztestületi tagja, Prof. Dr. Temesi Mária operaénekes kezdeményezésére. Az MMA szegedi műhelye a dalest délutánján kihelyezett ülést tartott, ahol Tamás Sándor, a Pro Bartók Társaság alapítója és elnöke összefoglalóan ismertette a csaknem negyedszázados tevékenységüket. A *Nagyszentmiklósi Bartók Nap 2025* keretében az „Opera és dalest Bartók Béla halálának 80. évfordulója alkalmából” című, az ifjú tehetségeket (is) felvonultató nagysikerű zeneművészeti esemény fellépő művészei a 2024. évi Simándy József Nemzetközi Énekverseny felfedezettjei voltak: Szilágyi Szilvia, Bodolai Péter, Endrész Ferenc és Pete Ádám Dávid, valamint Dr. Temesi Mária, Liszt Ferenc- és Bartók-Pásztory-díjas operaénekes és Elizabeth Sillo, a BBC Walesi Nemzeti Énekkar művésze; Nagy Márta és dr. Kerek Ferenc Weiner-, és Liszt-díjas zongoraművészek közreműködésével. Műsorukat Erkel Ferenc, Liszt Ferenc, Bartók Béla és Kodály Zoltán, továbbá George Enescu zeneműveiből állították össze.

Mivel a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozatának köztestületi tagjaként magam is részt vettem a 2025. szeptember 5-ei, nagyszentmiklósi eseményen, így zárásul Tamás Sándorral, a Pro Bartók Társaság alapítójával és elnökével folytatott beszélgetésem egyik gondolatkörét idézem fel arra a nagyszabású tervére vonatkozóan, hogy Bartók szülővárosában legalább egy (létrehozandó) intézmény viselje a zeneszerző nevét, mégpedig a Bartók Béla Kulturális Központ. A Pro Bartók Társaság elnöke 2021-ben ünnepi eseményre hívta Bartók és a magyar kultúra értékeinek a tisztelőit, mivel a Gh. Šincai utca 11. szám alatt, az evangélikus-lutheránus templom telkén elhelyezték a Bartók Béla Kulturális Központ alapkövét. Köszöntőjében Tamás Sándor elmondta, hogy a Bartók Kulturális Központ számára közel két évtizede keresik a megfelelő helyet, és megoldódni látszik a helyzet azzal, hogy felajánlották az evangélikus templomot és a telket megvételre a Pro Bartók Társaságnak. *„A telket és a templomot megvettük, a templomjavítást elkezdtük, és ingyenes használatra felajánljuk a református egyháznak. Itt a templom melletti területen szeretnénk megépíteni ezt a kulturális központot, amelynek a látványtervét a sepsiszentgyörgyi Zakariás Attila készítette. Egy olyan épületet álmodtunk meg, ahol állandó, a zeneszerzőhöz méltó Bartók-kiállítást hozhatunk létre, és koncertterem is lesz benne, amely megfelel a XXI. századi elvárásoknak. A templom felújítására rész támogatást kaptunk*

a Nagyszentmiklósi Városházától, de a szükséges összeg kétharmadát az egyesületünk biztosítja”. (Bodó, 2025. 9.) A Pro Bartók Társaság és elnökének, Tamás Sándor víziójának első része valósággá lett, a kulturális központ terve elkészült; 2024. november 8-án pedig felszentelték a már felújított nagyszentmiklósi református templomot, a számos adományozó, a Társaság és Tamás Sándor munkájának köszönhetően, egy méltó ünnepség keretében. „A Pro Bartók Társaság megvásárolta (a Tamás és a Kerek család) az evangélikus egyház elhagyott, romos templomát azzal a céllal, hogy a hozzá tartozó telken felépíthesse majd a leendő központot. Így megmentődött a lebontástól egy, a magyarság épített örökségéhez tartozó, helyi ikonikus épület. Lebontásával a szórványban való jelenlétünk is csorbát szenvedett volna. Megvalósítottuk az épület teljeskörű külső és belső felújítását. Megvásárlása óta a helyi református gyülekezet használatára bocsátottuk ezt a Temesvár és Kiszombor közötti terület egyetlen épített protestáns kőtemplomát” – ismertette Tamás Sándor. (Tamás, 2025.1.) Miként az a 2025. február 9-ei, *Bartók és Nagyszentmiklós* című összefoglaló cikkből is kiderül, 2023 decemberében a nagyszentmiklósi Városi Tanács határozatot fogadott el a város és Mórahalom közötti, a *Mikrokozmosz* c. projekt megvalósítását célzó partnerséget illetően, melynek célja „Bartók Béla szellemiségének és kulturális örökségének feltárása és bemutatása különböző művészeti ágakon keresztül” volt, valamint további hét partnerrel együtt pályázott a Románia-Magyarország európai uniós pályázati kiírás keretében, mely sikeresnek tűnik. (Bodó, 2025. 9.)

Nagyszentmiklós és környéke szórvány magyarságának szüksége van a Bartók Béla emlékezetét méltón őrző és a jövőnek áthagyományozó kulturális központra, ahogy ennek létrejöttéhez továbbra is szükség van megálmodójának, Tamás Sándornak áldozatos szerepvállalására, kitartó munkájára, valamint a magyar közösség összetartó erejére.

Irodalom

Bodó Barna: *Bartók és Nagyszentmiklós = Heti Új Szó Temesvár*, 2025. február 9.

Ifj. Bartók Béla (1981): *Bartók Béla műhelyében*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1981.

Ifj. Bartók Béla: *Az öt földrész*. Budapest, Püski Kiadó, 1992.

Ifj. Bartók Béla: *Apám életének krónikája*. Budapest, Helikon Kiadó, 2006.

- Denijs Dille: *Bartók családfája*. Ford. F. Csanak Dóra. Budapest, Balassi Kiadó, 1996.
- Dr. Domokos Mária: Almási István népzene kutató. *Parlando Zenepedagógiai Folyóirat* 2024. 6.
- Glück Jenő – Wetzler Éva: *Bánsági adatok a Bartók-kutatáshoz = Bartók könyv 1970-1971*. Szerk.: László Ferenc, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1971.
- Kalapis Zoltán: Bartók család bánáti kapcsolatai = *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 1981, 13. évfolyam 1-2. szám.
- László Ferenc: Bartók Béla. Tanulmányok és tanúságok. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1980.
- László Ferenc (szerk.): *Bartók Béla. Studii, comunicari, eseuri. Tanulmányok, közlemények, esszék*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1980.
- László Ferenc: *Bartók markában. Tanulmányok és cikkek (1981-2005)*. Kolozsvár, Polis Kiadó, 2006.
- Stachó László: A homokra épített ország: a gyermek és az ifjú Bartók zenei környezete. *Parlando Zenepedagógiai Folyóirat*, 2020. 5.
- Szekernyés János: A kispasztikáktól az emlékművekig. Jecza Péter szobrászművész életművének főbb rétegei és vonulatai. *Európai utas*, 18. évf., 2007. 2. szám 41-45.
- Szekernyés János: *Bartók Béla és a Bánság*. Temesvár, Solness Kiadó, 2006.
- Szőcs Gyula: *A Bartók-család Nagyszentmiklóson. Lépcsők 2*. Temesvár, 1980.
- Tamás Péter: Nagyszentmiklósi ünnepnap: Templomavatás. *Parlando Zenepedagógiai Folyóirat* 2025.1.
- Tamás Sándor: A nagyszentmiklósi Pro Bartók Társaság. *Heti Új Szó, Temesvár*, 2020. január 6.
- Velcsov Margit: *Bartók Béla és Nagyszentmiklós 1971–2006*. Nagyvárad, Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és a Nagyvárad Római Katolikus Püspökség, 2006.
- Voit Pál: *Hét nemzedék szilvafák nélkül – A soproni toronyzenésztől Bartók Béláig*. Budapest, Argumentum, 2006.)